Nr 214.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till allmän levnadskostnadsundersökning; given Stockholms slott den 11 mars 1932.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sam Larsson.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 11 mars 1932.

Närvarande:

Statsministern Ekman, statsråden Gärde, Hamrin, von Stockenström, Stadener, Gyllenswärd, Larsson, Holmbäck, Jeppsson, Hansén, Rundqvist.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Larsson anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

I årets statsverksproposition, femte huvudtiteln, punkten 4, har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition, som kunde komma att avlåtas i ämnet, till allmän levnadskostnadsundersökning för budgetåret 1932/1933 beräkna ett extra reservationsanslag av 15,000 kronor.

Jag anhåller att nu få återkomma till denna fråga.

Undersökningar rörande de inom olika grupper av det svenska folket rådande levnadsförhållandena, sådana de kunna utläsas ur ett större antal under längre tid förda hushållsräkenskaper, utfördes första gången på statligt initiativ under åren 1913—1914, sedan några år förut, åren 1907—1908, Stockholms stad låtit verkställa en liknande utredning. Bägge dessa undersökningar avsågo att lämna en bild av levnadsförhållandena bland stadssamhällenas arbetare och lägre tjänstemän. Under det att den tidigare undersökningen var begränsad till Stockholms stad, omfattade den senare, vilken verkställdes av socialstyrelsen, hushåll å ett större antal orter — städer och stadsliknande samhällen — i olika delar av riket, varvid dock för huvudstadens del en förnyad undersökning ansågs obehövlig.

Redan under världskrigsåren befanns det erforderligt att verkställa kompletterande utredningar till 1913—1914 års undersökning. Härmed åsyftades i första hand att belysa de speciella kristidsförhållandenas inverkan på levnadssättet inom de samhällsklasser, som varit föremål för de föregående undersökningarna. Framför allt gällde dessa utredningar, vilka med tillhjälp av under kortare tidsperioder förda hushållsböcker verkställdes under åren 1916, 1917 och 1918, möjligheten att tillgodose näringsbehovet under rådande livsmedelsknapphet.

Härjämte framträdde önskemål att erhålla tillfälle till jämförelse mellan levnadsstandarden inom lantarbetarklassen och de tidigare undersökta arbetargrupperna. Sedan å riksstaten för år 1921 och å tilläggsstaten för år 1920 till levnadskostnadsundersökning bland de mindre bemedlade klasserna av landsbygdens befolkning anvisats anslag å tillhopa 50,000 kronor, igångsattes under år 1920 en särskild undersökning baserad på under ett år förda räkenskaper inom hushåll, tillhörande olika kategorier av lantarbetare.

I skrivelse den 10 oktober 1919 framhöll socialstyrelsen bland annat, att de starka förändringar, som konsumtionen under de gångna krisåren varit underkastad, medfört, att resultaten av 1913—1914 års undersökning förlorat sin giltighet tidigare än vad eljest skulle hava varit fallet samt att det därför stode klart för styrelsen, att så snart mera normala förhållanden inträtt på ifrågavarande områden och det därmed kunde förutsättas, att konsumtionsvanorna inom samhällets bredare lager åter stadgat sig, en förnyad undersökning av levnadskostnaderna borde företagas.

För utförande av en dylik undersökning upptogos i riksstaterna för år 1921 och för budgetåret 1923/1924 extra anslag å tillhopa 67,000 kronor. Den nya undersökningen utfördes på grundval av hushållsböcker förda under ettårsperioder under loppet av åren 1922—1924. Undersökningen avsåg främst att bereda tillgång till hushållsräkenskaper, vilka såväl i socialt hänseende som med avseende på den lokala fördelningen ägnade sig för jämförelser med 1913—1914 års utredning. Det övervägande antalet hushållsböcker härrörde sig därför även denna gång från arbetar- och lägre tjänstemannahushåll i städer och stadsliknande samhällen. De representerade orterna voro ungefär lika många som vid den förra undersökningen, och jämväl urvalet företeddde stora överensstämmelser. Dock var denna gång även Stockholm medtaget.

I jämförelse med 1913—1914 års undersökning företogos emellertid i två avseenden utvidgningar: 1922—1924 års undersökning omfattade nämligen även räkenskaper dels från arbetarhushåll å smärre industriorter och liknande samhällen på landsbygden, dels ock från ett antal hushåll tillhörande medelklassen.

I skrivelse den 4 mars 1932 har *socialstyrelsen* nu framlagt förslag om företagande av en ny allmän levnadskostnadsundersökning. Angående de *skäl*, vilka tala *för verkställande av* en sådan *undersökning*, har styrelsen däri anfört följande.

Sedan 1922—1924 års hushållskostnadsundersökning ägde rum, hade numera en tioårsperiod förflutit. Jämväl om inga speciella skäl förelegat för anskaffandet av nytt material för bedömande av levnadsvanornas och levnadsstandardens förändringar, hade det, särskilt med hänsyn till de praktiska syften, som socialstyrelsens på hushållskostnadsundersökningarna grundade beräkningar av levnadskostnadsindex och dyrortsförhållanden numera tjänade, icke kunnat anses lämpligt att längre uppskjuta verkställandet av en ny dylik undersökning. Även under tider av relativt stabila levnadsvillkor skedde nämligen successivt en förskjutning av hushållsvanorna. Beräkningar av levnadskostnaderna och deras förändringar, vilka vore baserade på konsumtionssiffror, som framgått ur äldre hushållsräkenskaper, måste därför förväntas giva osäkra och efter hand felaktiga resultat.

Den av internationella arbetsbyrån sammankallade tredje socialstatistiska konferensen hade också uttalat sig för att under alla omständigheter hushållsbudgeter, som låge till grund för indexberäkningar o. d., måtte förnyas genom företagande av hushållskostnadsundersökningar minst vart tionde år. Så syntes också i de flesta länder hava skett under tiden efter världskriget.

För verkställande utan längre uppskov av en ny, omfattande levnadskostnadsundersökning talade dessutom vissa särskilda omständigheter. Sålunda borde beaktas, att för de samhällsklasser, som varit föremål för tidigare undersökningar — lantarbetare (år 1920) samt industriarbetare, lägre tjänstemän och löntagare i medelklasställning (åren 1922—1924) — ovanligt starka förändringar i levnadsstandarden ägt rum under den sedan dess förflutna, relativt korta tidsperioden. Framför allt hade detta varit fallet beträffande industriarbetarna, för vilka reallöneförhöjning inträtt inom de flesta yrken. I fråga om lantarbetarna åter måste undersökningsåret 1920 anses såsom ur lönesynpunkt särskilt gynnsamt, varför de då erhållna uppgifterna icke numera syntes äga motsvarighet i verkligheten. Även med avseende på medelklassens allmänna ekonomiska läge syntes märkbara förskjutningar hava inträtt.

Därtill komme vidare, att från skilda håll uttalats önskemål, att hushållskostnadsundersökningarna skulle utvidgas att omfatta vissa hittills icke representerade samhällsklasser och yrkesgrupper, önskemål vilka syntes styrelsen behjärtansvärda. I främsta rummet vore här fråga om jordbrukarna, särskilt de grupper bland dessa, som dreve mindre eller medelstora jordbruk och för sin näringsdrift i huvudsak anlitade sin egen och sina familjemedlemmars arbetskraft. Såväl jordbrukarrepresentanterna bland de av Kungl. Maj:t år 1931 tillkallade dyrortsgrupperingssakkunniga som andra jordbrukssakkunniga, med vilka styrelsen samrått, hade framhållit den stora betydelsen av att jordbrukarnas försörjningsmöjligheter och levnadsstandard

bleve på enahanda sätt belysta, som redan skett i fråga om andra viktigare samhällsklasser.

Likartade önskemål hade framställts beträffande den betydande gruppen skogsarbetare. Jämväl i denna del hade styrelsen samrått med särskilda sakkunniga, vilka bland annat framhållit, att för andra arbetargrupper inhämtade uppgifter icke kunde anses tillämpliga å skogsbrukets arbetare på grund av de svåra och säregna förhållanden, under vilka dessa senare nödgades utföra sitt arbete. Socialstyrelsen hade ansett sig böra i sitt förslag till utförande av en ny hushållskostnadsundersökning utgå ifrån att bägge dessa grupper bleve företrädda i tillräcklig omfattning för vinnande av tillförlitliga och typiska medeltalssiffror. Styrelsen ville också framhålla, att undersökningens värde stege väsentligt, om den utvidgades därhän, att den åtminstone för alla de viktigaste och talrikaste samhällsgrupperna i landet kunde grundas på ett fullt jämförbart och såvitt möjligt samtidigt siffermaterial. Det hade visserligen, även om man bortsåge från det närmaste praktiska syftet, sin stora betydelse att kunna studera levnadsvillkoren inom en särskild samhällsklass och att kunna följa utvecklingen av dess levnadsstandard från en tidpunkt till en annan, men givetvis vore det av vida större intresse, om jämförelserna kunde utsträckas till att även avse det inbördes förhållandet mellan de olika samhällsklasserna.

Det kunde visserligen göras gällande, att det med hänsyn till nu rådande extraordinära ekonomiska förhållanden vore olämpligt att under den närmaste tiden igångsätta en ny levnadskostnadsundersökning. Emellertid vore att beakta, att enligt gällande skatteförfattningar en allmän dyrortsgruppering för bestämmande av de skattefria avdragen måste föreligga senast på nyåret 1935 samt att det givetvis vore mindre tillfredsställande, om en dylik gruppering skulle behöva bygga på hushållsbudgeter, vilka vore grundade på räkenskapsmaterial från 1922—1924 års bokföring. Styrelsen räknade också med att samtidigt med fastställandet av nämnda av gällande skattebestämmelser betingade dyrortsgruppering skulle komma att verkställas ny fördelning i dyrortsgrupper av tjänstgöringsorterna för statens befattningshavare. Såväl för skatte- som lönegrupperingen vore det erforderligt, att åtminstone preliminärt budgetmaterial kunde föreligga senast på sommaren 1934. Skulle detta bliva möjligt måste, då bokföringstiden borde omfatta ett helt år och bearbetningen krävde avsevärd tid, åtminstone ifråga om de samhällsgrupper, vilkas bokföringsresultat i främsta rummet skulle utnyttjas vid dyrortsgrupperingarna, d. v. s. löntagare av olika kategorier, böckerna kunna börja utdelas redan under sommaren 1932.

Givetvis kunde det medföra betänkligheter, om undersökningen sålunda komme att verkställas under en tid av arbetslöshet och exceptionellt sänkta inkomster. Vad löntagargrupperna beträffade syntes det emellertid vara möjligt, att åtminstone i avsevärd utsträckning genom urvalet av bokförande hushåll undvika en alltför stark inverkan av sagda förhållanden. Med avseende på utredningen rörande jordbrukarnas hushållskostnader hade styrelsen för avsikt att uppskjuta dess påbörjande till mitten av år 1933.

Med avseende å *undersökningens allmänna planläggning* har styrelsen härefter anfört följande.

Vad först beträffade förvärvandet av för ändamålet lämpliga och villiga hushållsbokförare hade erfarenheten från de föregående undersökningarna visat, att man finge gå till väga på olika sätt beträffande de särskilda samhällsklasserna. I fråga om *städer och stadsliknande samhällen* hade såväl vid 1913—1914 som 1922—1924 års undersökning samverkan vunnits med ett tillfredsställande antal orter, spridda över olika landsdelar och fördelade på

olika storleksgrupper. Socialstyrelsen hade även denna gång hänvänt sig till ett större antal dylika samhällen med förfrågan, huruvida de vore villiga att lämna sin medverkan. Svaren härå hade i allmänhet varit jakande, i det att dittills 57 orter lämnat sin anslutning. Bland dessa vore Göteborg och Malmö, varjämte enhälligt tillstyrkande förelåge från Stockholms stadskollegium. Tillsammans hade de 57 orterna åtagit sig att söka utplacera omkring 2,000 hushållsböcker. Då erfarenheten visat, att man måste räkna med en betydande avfallsprocent, kunde man vid en dylik utplacering uppskatta antalet slutförda böcker till ungefär 1,400.

Vid 1913—1914 års undersökning hade inom socialstyrelsen bearbetats 1,355 av industriarbetare eller lägre tjänstemän i städer eller stadsliknande samhällen förda hushållsböcker. Åren 1922—1924 hade motsvarande antal böcker utgjort ungefär 1,000, vartill kommit omkring 200 inom medelklasshushåll förda böcker. Även om antalet slutförda böcker nu skulle bliva mindre än beräknat, och även om det — såsom vid tidigare tillfällen — ur homogenitetens synpunkt skulle visa sig lämpligt att från bearbetningen utesluta en del slutförda böcker, syntes dock den medverkan nu ifrågavarande samhällen utlovat vara tillräcklig för att garantera ett fullt tillfredsställande material. Styrelsen ville därmed icke hava sagt, att det icke kunde vara önskvärt att utsträcka undersökningen även till några samhällen, från vilka svar dittills icke ingått, men det kunde här i varje fall icke bliva fråga om mer än ett relativt ringa tillskott av böcker.

Liksom varit fallet med 1922—1924 års undersökning, borde den nya undersökningen även omfatta material från ett antal *smärre industrisamhällen och andra liknande orter på landsbygden.* Å dessa orter kunde man i allmänhet icke räkna på någon medverkan från de kommunala myndigheterna, särskilt icke i ekonomiskt avseende. På samma sätt som skett vid föregående undersökning hade socialstyrelsen därför nu vänt sig till svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Sverige med förfrågan, huruvida dessa bägge sammanslutningar skulle vara villiga att dels bidraga till täckandet av kostnaderna för undersökningens utsträckande till de mindre industriorterna, dels giva styrelsen förslag på lämpliga orter ävensom på personer å dessa orter, vilka kunde vara villiga att åtaga sig utdelningen av hushållsböcker och övervaka bokförarna. Vardera organisationen hade utfäst sig att för ändamålet ställa till förfogande ett belopp av 2,500 kronor, alltså tillsammans 5,000 kronor, ävensom att i övrigt medverka till undersökningens utförande. De utlovade beloppen syntes vara tillräckliga för att styrelsen från dessa orter skulle kunna erhålla cirka 200 bearbetningsdugliga böcker. Därmed syntes denna kategori av samhällen få anses bliva tillfredsställande representerad.

Vid 1920 års lantarbetarundersökning hade utdelats över 800 hushållsböcker, av vilka emellertid endast något över 400 återkommit slutförda. Bearbetningen hade omfattat 372 härför lämpliga böcker. Därest olika kategorier *lantarbetare* skulle kunna bliva på tillbörligt sätt företrädda, syntes antalet bearbetade böcker icke heller vid den nu planerade undersökningen böra understiga sistnämnda siffra. Avfallsprocenten vore här svår att på förhand beräkna, men styrelsen hyste den förhoppningen, att tillräckligt material skulle kunna erhållas, även om antalet till egentliga lantarbetare utdelade böcker inskränktes till omkring 600. Styrelsen utginge därvid från att uppgifterna rörande lantarbetare komme att i viss mån kompletteras av uppgifter rörande jordbrukare och skogsarbetare, vilka grupper i vissa fall stode på gränsen till lantarbetare.

För utdelningen av hushållsböcker bland lantarbetare ävensom för erhållande av rådgivare åt de blivande bokförarna hade styrelsen för avsikt

att, liksom skedde år 1920, sätta sig i förbindelse med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom lantbruket ävensom, där så befunnes erforderligt, med hushållningssällskapen. Från förstnämnda sammanslutningar hade löfte om medverkan erhållits.

I fråga om *jordbrukarna* syntes styrelsen för erhållande av nödvändig lokal medverkan i huvudsak bliva hänvisad till hushållningssällskapen och deras egnahemsnämnder ävensom till lantmannaskolor och likartade institutioner samt till befintliga bokföringsbyråer för lantbruket.

Till jordbrukarna syntes böra utdelas omkring 800 böcker. Med detta antal syntes det bliva möjligt att erhålla ett material, som visserligen vore knappt men dock tillräckligt representerade olika grupper inom hithörande kategori.

Bokföringsåret för jordbrukarna syntes lämpligen böra taga sin början under sommaren, då förråden av den gamla skörden började bliva uttömda och den nya skörden ännu icke vore inbärgad. Med hänsyn därtill och då det för socialstyrelsen icke syntes möjligt att hinna organisera ifrågavarande gren av undersökningen till innevarande års sommar, ansåge sig styrelsen böra inrikta sig på att igångsätta bokföringsarbetet bland jordbrukare först till sommaren 1933. För ett dylikt uppskjutande av undersökningen talade även önskvärdheten av att i fråga om hushållsbokföringen bland jordbrukarna avvakta en mera normal ekonomisk situation än den nuvarande.

I fråga om *skogsarbetare* hade man att räkna med åtskilliga olika kategorier, såsom fasta och tillfälliga arbetare, körare och huggare, arbetare, som hela året vistades i sina hem, och arbetare, som under den egentliga säsongen bodde i skogskojor. Dessutom vore de lokala förhållandena här mycket olika inom skilda landsdelar. Med hänsyn härtill och då avfallsprocenten beträffande skogsarbetarna kunde antagas bliva betydande, vore det önskligt, att till arbetare tillhörande denna kategori utdelades sammanlagt omkring 400 böcker. Medverkan därtill och till bokförarnas övervakande syntes kunna påräknas bland annat från arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom facket samt från statens skogs- och flottledsinspektör.

Socialstyrelsen har härefter framhållit, att det vore förenat med stora svårigheter att någorlunda exakt beräkna de *kostnader*, som komme att föranledas av den föreslagna undersökningen. Anledningen härtill vore framför allt den, att de största utgifterna utgjordes av ersättningar till förare av hushållsböcker, men att dylika ersättningar utbetalades allenast för slutförda böcker, om vilkas antal man givetvis icke på förhand kunde äga någon närmare kännedom. I den mån avfallsprocenten bleve mindre än den beräknade, komme antalet slutförda hushållsböcker och därmed även statens kostnader för undersökningen att stiga, medan i motsatt fall nämnda kostnader komme att nedgå.

Efter dessa inledande anmärkningar har socialstyrelsen beträffande ifrågavarande kostnader närmare anfört följande.

De *städer och stadsliknande samhällen*, som utlovat sin medverkan, hade åtagit sig att på egen bekostnad sörja för hushållsböckernas utdelande och nödigt övervakande av bokföringen. I allmänhet förutsattes detta arbete komma att ske genom en av vederbörande kommun utsedd kommitté, vilken åtminstone vad de större orterna beträffade syntes komma att av kommunala medel erhålla någon ersättning för sitt arbete. Till bokförarna själva måste enligt gjorda erfarenheter ett visst arvode utbetalas. I skrivelserna till stä-

derna hade styrelsen räknat med dylikt arvode för slutförd bok varierande mellan 20 och 40 kronor med hänsyn till orternas storlek och dyrhet. Beträffande de mindre och medelstora orterna hade förutsatts, att staten skulle betala hälften av detta arvode eller något däröver och orten själv återstoden. Vad åter anginge de största städerna hade räknats med att dessa skulle åtaga sig hela kostnaden för bokförararvodena. Slutligen vore att räkna med en viss kostnad för utdelande av premier för de bäst förda böckerna. Önskvärdheten av sådana premier hade genom föregående undersökningar till fullo bestyrkts. Denna kostnad komme emellertid i samtliga nu ifrågavarande orter att bestridas av kommunala medel. Statens kostnader för arvoden till bokförare inom städer och stadsliknande samhällen kunde uppskattas till omkring 18,000 kronor.

I fråga om *de mindre industriorterna* beräknade styrelsen, såsom förut antytts, att samtliga kostnader för böckernas erhållande skulle kunna bestridas medelst de av svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen beviljade bidragen.

Med avseende å *lantarbetare, jordbrukare och skogsarbetare* finge kostnaderna i sin helhet bestridas av statsmedel. Om man utginge från att cirka 900 bokförare tillhörande dessa kategorier skulle bliva arvodesberättigade och att arvodet fastställdes till 20 kronor per slutförd bok, kunde kostnaderna härför beräknas till 18,000 kronor. Även om det personliga arbetet med anskaffande av bokförare och deras övervakande i allt väsentligt kunde erhållas kostnadsfritt genom arbetsgivare, arbetarrepresentanter, tjänstemän i hushållningssällskapen m. fl., varom styrelsen ansåge sig kunna hysa förhoppningar, syntes till premier och andra kostnader åtminstone icke böra anslås ett lägre belopp än 2,000 kronor. Sammanlagt skulle således införskaffandet av bokföringsmaterialet för dessa grupper kunna antagas medföra en kostnad för staten av omkring 20,000 kronor. Styrelsen ansåge sig emellertid böra framhålla, att denna kalkyl vore synnerligen snävt tilltagen. Det kunde nämligen icke bestridas, att bokföringssvårigheterna i synnerhet för jordbrukarna med deras omfattande naturahushållning men även om ock i mindre mån för lantarbetarne och skogsarbetarne bleve större än för städernas och industriorternas till övervägande del penninghushållande familjer. Det beräknade arvodesbeloppet av 20 kronor per bok torde därför få anses vara tilltaget i underkant, vilket givetvis kunde visa sig komma att menligt inverka på intresset att åtaga sig och slutföra bokföringsarbetet. Av sparsamhetsskäl hade styrelsen dock icke vågat räkna med högre arvoden. En minskning av antalet hushållsböcker syntes å andra sidan icke heller böra ifrågasättas.

Vad beträffade kostnaderna för *bearbetning* av det inflytande materialet vore även dessa svåra att beräkna, då de vore i hög grad beroende av det antal böcker, som komme att inlämnas. Med utnyttjande av de erfarenheter, som vunnits vid föregående undersökningar av nu ifrågavarande slag, hoppades styrelsen kunna genomföra vissa förenklingar, genom vilka nämnda kostnader skulle kunna avsevärt nedbringas. Av styrelsens befattningshavare kunde emellertid med nuvarande arbetsbelastning endast ett fåtal beräknas bliva tillgängliga för denna undersökning. Styrelsen ansåge sig därför såsom ett minimum böra räkna med ett belopp av ungefär 12,000 kronor, motsvarande avlöning åt 8 räknebiträden under en tid av närmare ett år.

Enligt det av socialstyrelsen sålunda framställda förslaget skulle statens kostnader för en förnyad allmän levnadskostnadsundersökning, grundad enbart på bearbetning av under ett helt år förda hushållsräkenskaper, kunna beräknas till sammanlagt 50,000 kronor.

Socialstyrelsen har emellertid ifrågasatt, huruvida icke den planerade levnadskostnadsundersökningen borde omfatta jämväl en utredning av en typ, som något avveke från den, för vilken här redogjorts. Härom har styrelsen närmare anfört följande.

Undersökningar, som baserades på hushållsböcker förda under så lång tid som ett år, gåve visserligen, såsom erfarenheten från de föregående svenska undersökningarna och även från andra länder till fullo visade, ett synnerligen gott och rikhaltigt material till belysande av levnadssätt och levnadskostnader. Det kunde emellertid med denna metod svårligen undvikas, att de hushåll, som bleve föremål för undersökningarna, till övervägande del komme att representera en elit inom sina respektive samhällsklasser. Detta vore icke så att förstå, att de i allmänhet kunde antagas hava en nämnvärt högre inkomst än den som vore typisk för andra likartade hushåll av motsvarande kategorier, men bokföringsarbetet vore så pass betungande, att knappast andra hushåll än sådana med starkt utvecklat ekonomiskt intresse kunde gå i land därmed. Även så till vida hade man att räkna med en viss ensidighet, som endast sådana hushåll kunde komma i fråga som bokförare, vilka hade en så kallad normal försörjning. Detta uttryck åter innebure, att den egentlige familjeförsörjaren vore i stånd att i huvudsak anskaffa den för hushållets uppehälle erforderliga inkomsten. Hushåll, där familjeförsörjaren t. ex. på grund av olycksfall, sjukdom, arbetslöshet o. d. vore förhindrad därtill eller där familjeförsörjaren vore avliden, ävensom hushåll med ovanligt stor försörjningsplikt kunde i allmänhet icke medtagas såsom bokförare.

Givetvis skulle det emellertid vara av synnerligen stort intresse att i sammanhang med en bokföringsundersökning få belyst såväl i vilken utsträckning hushåll av sist berörda slag — hushåll med s. k. undernormala inkomster — förekomme som ock på vad sätt medlemmarna av dylika hushåll åtnjöte sitt livsuppehälle. Undersökningar i syfte att förvärva dylik kunskap hade dittills icke utförts i Sverige men vore väl kända från andra länder, särskilt från England och Amerika. Även i Finland hade under de senare åren en sådan undersökning företagits, ehuru resultatet av densamma ännu icke förelåge i tryck.

För den händelse en försöksundersökning av denna art nu ansåges skola komma till stånd, borde densamma enligt socialstyrelsens uppfattning av ekonomiska skäl begränsas till Stockholm och dess närmaste omnejd. För erhållande av för undersökningen lämpliga hushåll syntes man kunna gå till väga på följande sätt. Först borde man ur mantalsförteckningar och taxeringslängder utvälja vissa kvarter, särskilt sådana, som beboddes av arbetarhushåll och med dem närmast jämställda. Ur längderna borde beträffande hushåll av angivna slag göras utdrag angående hushållens sammansättning, bostads- och hyresförhållanden ävensom rörande den taxerade inkomsten. På detta sätt skulle uttagas omkring 10,000 hushåll. Härigenom skulle erhållas en allmän överblick över arbetarbefolkningens sammansättning och levnadsförhållanden.

Av nämnda 10,000 hushåll borde sedermera i och för ytterligare undersökningar utväljas visst antal, exempelvis 1,000. Beträffande vart och ett av dessa hushåll borde genom en husbesökare dels införskaffas vissa närmare upplysningar rörande hushållsmedlemmarnas personliga förhållanden, dels ock avtal träffas om bokföring under exempelvis 14 dagar rörande hushållets inkomster och utgifter, varvid huvudvikten borde läggas på de fortlöpande utgifterna för livsmedel, bränsle och lyse. När denna bokföringsperiod vore avslutad, borde husbesökaren vid ett nytt besök i hemmet

granska räkenskaperna och genom förfrågningar samt med stöd av tillgängliga kvitton och liknande material söka bilda sig en uppfattning om årskostnaderna för olika slag av större, icke periodiskt återkommande utgifter. Erfarenheten från utlandet hade givit vid handen, att om dylika undersökningar verkställdes i tillräcklig omfattning, desamma kunde giva värdefulla resultat. Då det emellertid torde vara oundgängligt, att särskilda personer anställdes för utförandet av undersökningarna, bleve dessa förhållandevis mycket dyrbara. En undersökning i Stockholm av den omfattning, styrelsen skisserat, kunde näppeligen utföras för en lägre kostnad än omkring 15,000 kronor, av vilket belopp kunde beräknas åtgå 5,000 kronor till arvoden åt bokförarna i de undersökta hushållen, 5,000 kronor till arvoden åt husbesökarna och 5,000 kronor för bearbetning av det insamlade materialet. Därest en dylik undersökning skulle komma till stånd, borde densamma igångsättas först under senare hälften av år 1933. Förfrågningarna rörande hushållen komme nämligen då att i huvudsak avse samma tid som den, beträffande vilken uppgifter erhölles genom de under ett helt år förda hushållsböckerna.

På grund av vad sålunda anförts har socialstyrelsen hemställt om beviljande av ett anslag av 50,000 kronor eller, därest Kungl. Maj:t funne jämväl den särskilda undersökning, för vilken styrelsen redogjort, böra komma till utförande, av 65,000 kronor, att ställas till styrelsens förfogande i och för bestridande av kostnaderna för en allmän hushållskostnadsundersökning i huvudsaklig överensstämmelse med det av styrelsen framlagda förslaget. Av det sammanlagda beloppet skulle enligt bägge alternativen för budgetåret 1932/1933 erfordras en summa av 15,000 kronor.

Departementschefen.

Givetvis måste det ur både allmänt social och nationalekonomisk synpunkt vara av värde att genom hushållskostnadsundersökningar av nu angiven art söka erhålla en så verklighetstrogen bild som möjligt av konsumtionsvanor och levnadsstandard inom olika befolkningsskikt. Dessa undersökningar hava emellertid därjämte en särskild uppgift av direkt praktisk natur att fylla, i det de tjäna såsom grundval såväl för socialstyrelsens levnadskostnadsindexberäkningar som ock för de dyrortsgrupperingar av olika slag, på vilka bestämmelserna om ortsavdrag vid beräknande av skatt till stat och kommun ävensom avlöningsbestämmelserna för flertalet befattningshavare i statens tjänst äro grundade. De hava även vunnit livligt beaktande och kommit till vidsträckt användning inom det enskilda näringslivet.

Det måste därför vara av stor vikt, att dessa undersökningar förnyas, när sådana förändringar i de tidigare undersökta samhällsgruppernas levnadsförhållanden inträtt, att de resultat som erhållits vid undersökningarna kunna antagas icke längre äga giltighet. Dylika förändringar hava utan tvivel ägt rum i vårt land sedan socialstyrelsens senaste allmänna levnadskostnadsundersökning verkställdes. En ny undersökning av ifrågavarande slag lärer därför vara av behovet påkallad. Med hänsyn till för närvarande rådande osäkerhet på det ekonomiska livets olika områden skulle det visserligen trots detta i och för sig vara önskligt, att denna undersökning kunde uppskjutas till en tidpunkt, då förhållandena i förevarande avseende något stabiliserats. Ett sådant uppskov synes mig dock icke böra äga rum. Anled-

ningen härtill är framför allt den, att enligt föreskrift i 1928 års kommunalskattelag dyrortsgruppering för bestämmande av ortsavdragen enligt denna lag skall av socialstyrelsen fastställas för en tid av fem år i sänder, vilket, då den nuvarande grupperingen avser åren 1930—1934, innebär, att ny dyrortsgruppering måste fastställas för åren 1935—1939. Enär sagda dyrortsgruppering icke skäligen kan grundas på det material, som föreligger från äldre levnadskostnadsundersökningar, torde den ifrågasatta nya undersökningen böra verkställas inom sådan tid, att resultaten av densamma kunna användas vid uppgörandet av nästa dyrortsgruppering. Då emellertid verkställandet av en allmän undersökning rörande levnadskostnaderna kräver en avsevärd tid, lärer det med hänsyn härtill bliva nödvändigt, att den nya undersökningen påbörjas redan under nästa budgetår. I likhet med socialstyrelsen är jag för den skull av den uppfattningen, att sagda undersökning bör igångsättas under budgetåret 1932/1933.

Enligt socialstyrelsens förslag skulle den nya levnadskostnadsundersökningen väsentligen baseras på inom vissa hushåll under ett helt år förda räkenskaper, vilka, sedan de avslutats, skulle bliva föremål för bearbetning inom styrelsen. Undersökningen skulle i huvudsak ske enligt samma principer, som tillämpats vid verkställande av de senaste levnadskostnadsundersökningarna, dock att undersökningen i motsats till vad tidigare varit fallet skulle omfatta även jordbrukar- och skogsarbetarhushåll. Kostnaderna för denna undersökning hava av styrelsen uppskattats till 50,000 kronor, varav för nästa budgetår skulle erfordras 15,000 kronor. Därutöver har styrelsen ifrågasatt verkställande — enligt en särskild av styrelsen skisserad metod — av en kompletterande specialundersökning beträffande visst antal arbetarhushåll i Stockholm. Utgifterna härför hava beräknats till 15,000 kronor, vilket belopp, då undersökningen först skulle påbörjas under senare hälften av år 1933, icke till någon del skulle bliva behövligt under nästa budgetår.

Till socialstyrelsens förslag beträffande omfattningen och planläggningen av den på ettåriga hushållsräkenskaper grundade levnadskostnadsundersökningen kan jag i allt väsentligt ansluta mig. Särskilt vill jag uttala, att jag finner förslaget att utsträcka undersökningen även till jordbrukare och skogsarbetare ändamålsenligt, då undersökningen på detta sätt blir mera allsidig och därigenom måste vinna i värde. I detta sammanhang vill jag framhålla, att det — just med hänsyn till önskvärdheten av att erhålla uppgifter rörande alla viktigare samhällsgrupper — synes mig lämpligt, att bland förare av hushållsböcker i något större utsträckning än som hittills varit fallet medtagas representanter för andra inkomsttagargrupper än den egentliga arbetarklassen och med den ekonomiskt likställda befolkningsgrupper.

Vad härefter angår den av socialstyrelsen ifrågasatta kompletterande specialundersökningen, som närmast skulle få karaktären av en försöksanordning, torde det icke kunna förnekas, att en undersökning av detta slag skulle kunna vara av intresse, då därigenom skulle erhållas visst material beträffande levnadsförhållandena inom hushåll med s. k. undernormala inkomster. Å andra sidan är det uppenbart, att densamma skulle

medföra förhållandevis betydande kostnader, och med hänsyn härtill synes det mig i nuvarande läge svårt att avgöra, huruvida den bör komma till stånd eller ej. Då undersökningen icke är avsedd att påbörjas förrän under budgetåret 1933/1934, torde emellertid med ett ståndpunktstagande i denna del kunna anstå till nästa budgetår. Vid sådant förhållande saknar jag anledning att ingå på socialstyrelsens beräkning av kostnaderna för sagda nudersökning.

Såsom socialstyrelsen påpekat, ligger det i sakens natur, att kostnaderna för den föreslagna levnadskostnadsundersökningen, till den del densamma här av mig förordats, icke kunna på förhand exakt beräknas. Mot socialstyrelsens kalkyler i ämnet har jag emellertid, såvitt nu är möjligt att bedöma, icke funnit något att erinra. Kostnaderna torde alltså på nuvarande stadium böra uppskattas till 50,000 kronor. I detta belopp ingå dock icke utgifter för tryckning av erforderliga hushållsböcker, vilka utgifter enligt vad jag inhämtat äro avsedda att — såsom skett vid tidigare undersökningar — bestridas från femte huvudtitelns anslag till tryckningskostnader.

För nästa budgetår torde i överensstämmelse med beräkningarna i årets statsverksproposition böra anvisas ett extra reservationsanslag av 15,000 kronor.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till allmän levnadskostnadsundersökning för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra reservationsanslag av kronor 15,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition i ämnet av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

B. Spångberg.